

Tacklingar, svett och rullskridskor

- om den feministiska potentialen i sex kvinnors upplevelser av sitt utövande av roller derby

Författare: Sara Johansson
Kandidatprogrammet Kultur
Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs Universitet
Kandidatuppsats, 15 hp, Vt 2013
Handledare: Jeanette Sundhall

ABSTRACT

In this thesis the fullcontact sport roller derby is examined and it's potential to work as a feminist strategy. Through interviews with six women who are active in the Gothenburgbased team Gothenburg Roller Derby the performative aspect of the sport is examined. Focus in the study is to investigate how, according to the informants, roller derby can challenge conventional norms about sex and gender. The result of the study shows how the informants through their participation in roller derby are able to perform a different type of femininity and in this process also are empowered as women. The study also shows how the women-only-aspect of the sport is of great importance in their experience of roller derby.

PROGRAM: Kandidatprogrammet Kultur

INSTITUTION: Institutionen för kulturvetenskaper

ADRESS: GU Box 200, 405 30 Göteborg

TELEFON: 031-7860000 (vx)

HANDLEDARE: Jeanette Sundhall

TITEL: Tacklingar, svett och rullskridskor

- om den feministiska potentialen i sex kvinnors upplevelser av sitt utövande av roller derby

FÖRFATTARE: Sara Johansson

ADRESS: Kjellbergsgatan 5A, 411 32 Göteborg

E-POSTADRESS: sara_89_gbg@hotmail.com

TYP AV UPPSATS: Kandidatuppsats 15hp

VENTILERINGSTERMIN: Vt 2013

Keywords: Roller derby, Femininitet, Performativitet, Kvinnokroppen

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
1. Inledning.....	4
1.1 Introduktion/bakgrund.....	4
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar.....	5
1.4 Teoretiska perspektiv.....	5
1.4.1 Butlers performativitetsteori.....	6
1.4.2 Hegemonisk maskulinitet och betonad femininitet	7
1.4.3 Iris Marion Young – Att kasta tjejkast.....	8
1.4.4 Användning av teorierna.....	9
1.5 Metodologi	10
1.5.1 Diskursanalys	10
1.5.2 Intervju som metod.....	10
1.6 Källor och material.....	12
1.6.1 Presentation av Gothenburg Roller Derby	12
1.6.2 Presentation av informanterna	13
1.7 Etiska överväganden	14
1.8 Avgränsningar och urval.....	14
1.9 Tidigare forskning.....	15
1.9.1 Roller derby och heteronormativitet.....	15
1.9.2. Roller derby och gör det själv-aspekten.....	16
1.9.3 Roller derby och hegemonisk femininitet	17
1.9.4 Min undersökning i relation till tidigare forskning.....	18
1.10 Disposition.....	18
1.11 Forskarreflexivitet.....	19
2 Huvudtext/undersökning.....	20
2.1 Bakgrund och presentation av roller derby.....	20
2.2 Kropp, kroppskontakt och femininitet	21
2.3 Självsäkerhet och relation till den egna kroppen	25
2.4 Förstärkt verbalitet.....	27
2.5 Derbynamn och subversiva möjligheter.....	29
2.6 Roller derby som kvinnlig plattform	32
3 Avslutande diskussion	35
Källförteckning.....	38
Tryckta källor	38
Otryckta källor	39
Bilaga 1	40

1. Inledning

1.1 Introduktion/bakgrund

I början av 2000-talet väckte en grupp kvinnor i Austin, Texas, liv i den för många okända sporten roller derby. Texas Rollergirls, som de kallar sig, kom att bli startskottet för den kvinnliga flat track¹ roller derby-rörelsen som sedan dess spridit sig som en löpeld världen över (Texas Rollergirls, 2013). Roller derby är en fullkontaktssport² på rullskridskor som på många sätt skiljer sig från andra idrottsrörelser. I Sverige är det en liten sport med bara några få år på nacken och är för många idag helt och hållet okänd. Faktum är dock att det är den snabbast växande sporten bland kvinnor, både i Sverige och i världen i stort (Intervju Lisa, 20130211). År 2007 startades Sveriges första roller derbylag, Stockholm Roller Derby och idag finns det uppskattningsvis 17 ligor runt om i landet. Det är svårt att veta exakt antal då lagen ofta startas på privatpersoners initiativ. 2011 valdes roller derby in som ny gren i Svenska Skridskoförbundet vilket kommer underlätta organiseringen av sporten (Svenska Skridskoförbundet, 2013).

Unikt för roller derbyn är att det är en sport av och för kvinnor. Till skillnad från många andra idrotter är det kvinnan som är norm, det finns roller derby och sedan finns det manlig roller derby, om än i mycket mindre utsträckning. I Sverige finns det idag inga manliga derbylag, vill männen delta får de göra det som domare eller cheerleaders.

Något som kännetecknar roller derbyn är det hårda fysiska spelet som ofta (men inte alltid) kombineras med ett väldigt feminint uttryck. Deltagarna spelar inte under sina vanliga namn utan väljer ett derbynamn som för många fungerar som ett alter ego, Cherry Fuck, Voi Vittu, Rollosaurus Flex och Fake it 'til you make it är några exempel på spelare i Göteborgslaget Gothenburg Roller Derby. Detta i kombination med att det är en, näst intill, helt och hållet kvinnlig sport fick mig intresserad. Vanligtvis är fullkontaktsporter något som nästan helt tillskrivs män och den manliga kroppen. Roller derbyn tycks ha skapat en plats för kvinnor att använda sina kroppar på ett sätt som på många sätt strider mot den normativa bilden av den kvinnliga feminina kroppen och detta är något som jag finner väldigt intressant. Kan roller derby ses som ett utmanande av rådande normer kring kropp, kön och femininitet – och i så fall också som en feministisk strategi?

Sprungen ur en Do It Yourself-rörelse och främjande av kvinnlig gemensam organisering har roller derbyn också tydliga kopplingar till tredje vågens Riot Grrrl-rörelse. Intresset för sporten har ökat avsevärt den senaste tiden och jag anser roller derby som fenomen intressant både ur ett

¹ Det finns två olika typer av banor roller derby spelas på, flat track som innebär att man spelar på en platt bana, samt banked track som är en upphöjd rampliknande bana.

² Fullkontakt innebär bland annat att spelarna får lov att tacklas, ishockey är exempel på en annan fullkontaktsport.

genusvetenskapligt och kulturvetenskapligt perspektiv.

Jag har själv idrottat mer eller mindre hela mitt liv, det jag främst har ägnat mig åt är konståkning, en sport som även den domineras av kvinnor. I och med detta har jag erfarit den extrema skillnad i värde som tillskrivs ”tjejsporter” respektive ”killsporter”. Utrymme i media samt tillgång till hallar och bra träningstider skiljer sig avsevärt, precis som flera av mina informanter också upplevt. Konståkning kan sägas vara en sport som snarare späder på normativa föreställningar om den kvinnliga kroppen och det finns mycket som skiljer den åt från roller derby. Jag tycker dock att det är viktigt att kvinnliga sporter uppmärksammas och jag intresserade mig för roller derby då det tycks erbjuda ett mer tillåtande alternativ för kvinnor inom idrotten. Det är på tiden att kvinnan för en gångs skull, i idrottsliga sammanhang, får vara normen och inte behöver jämföras med en manlig motsvarighet.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka fullkontaktsporten roller derby och dess eventuella funktion som feministisk rörelse och strategi. Uppsatsen är avgränsad till att undersöka roller derby i Göteborg och då i laget Gothenburg Roller Derby, ett av de idag två existerande lagen i Göteborg.

Jag vill undersöka de performativa aspekterna av sporten och hur de, enligt deltagarnas tal om roller derby, kan sägas utmana normer kring kvinnors kroppar och femininitet, och på så sätt fungera stärkande.

1.3 Frågeställningar

- Hur upplever spelarna själva sitt deltagande, vad får de ut av att spela?
- Kan roller derby, enligt spelarna, ses som ett utmanande av rådande genusrelationer?
- Hur konstrueras/dekonstrueras femininitet i spelarnas tal kring roller derby och kan sporten sägas erbjuda alternativa sätt att göra femininitet?

1.4 Teoretiska perspektiv

Nedan kommer jag att presentera de teorier och texter som kommer att ligga till grund för undersökningen och i vilka jag tar min utgångspunkt. De valda teorierna är Judith Butlers performativitetsteori, R.W. Connells teoretisering kring hegemonisk maskulinitet och betonad femininitet, samt Iris Marion Youngs essä *Att kasta tjejkast*. Det som varit viktigt i val av teorier är

att de behandlar kroppen och rummet kopplat till femininitet och de möjligheter och/eller begränsningar detta kan innebära.

Det kan vid en första anblick tyckas något kontraproduktivt att kombinera Butler och Young då de har avsevärt skilda utgångspunkter. Detta är något jag kommer att diskutera senare i kapitlet då teorierna har presenterats var för sig.

1.4.1 Butlers performativitetsteori

Queerteoretikern Judith Butlers (2006, 2007) teorier kring genus och sexualitet har haft stor betydelse för flera områden inom den genusvetenskapliga forskningen, inte minst hennes teoretisering av kön som ett görande, det vill säga som performativ. Begreppet performativitet har Butler hämtat från J L Austin, en amerikansk språkfilosof, vars talhandlingsteori beskriver ett performativ som ett handlingsbestämmande ord - ett ord som då det sägs framkallar en handling, exempel på detta är då prästen eller vigselförrättaren förklarar ett par som äkta makar (Lykke, 2009: 64). Austins införande av performativitetsbegreppet har varit centralt för teoretiseringar och förståelser av språket och dess görande kraft (se mer Austin, 1975). Butler ansluter sig till dessa tankegångar men menar att performativitet inte enbart handlar om talakter utan även om kroppsliga handlingar (Butler, 2006: 199). Konstruktionen av identiteter, till exempel sexuell läggning och genus, är avgörande för hur vi förstår oss själva och vår omgivning. Dessa är enligt Butler inte något som är fast eller för alltid determinerat, det finns inget *naturligt kön* utan det handlar om sociala och kulturella konstruktioner som ger sken av att utgöra en inre kärna eller identitet (Butler, 2007: 205ff). Gång på gång gör vi våra genus, genom tal, handlingar och gester. Den här typen av utföranden är allmänt konstruerade och performativa på så sätt att den kärna eller identitet de gör anspråk på att beskriva är fabricerad och bevaras genom kroppsliga tecken och andra diskursiva medel (Butler, 2007:214). Butler beskriver det performativa görandet av genus som ett agerande, framställningar som upprepas:

Genom denna upprepning kommer betydelsebärande akter som redan är socialt etablerade att uppföras och upplevas på nytt; det är så de får sin vardagliga och ritualiserade legitimering (Butler, 2007:219).

Att vara kvinna eller man kan alltså liknas vid att spela en roll och dessa iscensättanden av manligt och kvinnligt är något som vi alla aktivt förhåller oss till. Genus kan sägas upprättas genom en *stiliserad upprepning av handlingar* (Butler, 2007: 219).

Normer är både nödvändiga och problematiska, samtidigt som vi behöver dem för att

leva och förändra vår sociala värld så fungerar de även begränsande, ibland också kränkande. Normer och normativitet för med sig en normaliseringsprocess som resulterar i ett upprättande av kategorier och regler som talar om hur vi som kvinnor eller män, både socialt och kroppsligt, ska leva våra liv. Normer skapar en gemensamhet men utesluter också de som bryter mot dem vilket innebär att de begränsar vissa liv (Butler, 2006: 205f). Performativa handlingar är ett sätt genom vilket vi försöker leva upp till dessa normer men de kan också fungera utmanande. Butler använder *drag* samt kategorierna *butch* och *femme* för att exemplifiera performativitetens utmanande potential. Hon menar att parodiska identiteter och de-formeringar kan avslöja det konstruerade och visa att identiteter inte är varaktiga och fasta, vilket de utger sig för att vara. I drag till exempel, menar Butler, utgår parodin/imitationen inte ifrån att det finns något original, det handlar istället om en parodi på själva begreppet original (Butler, 2007: 215ff). ”I egenskap av imitationer som förskjuter originalets innebörd imiterar de själva myten om ursprungligheten” (Butler, 2007: 217).

1.4.2 Hegemonisk maskulinitet och betonad femininitet

Begreppet *hegemonisk maskulinitet* har varit inflytelserikt inom genusvetenskapen, särskilt i relation till teoretiseringar kring maskulinitet och femininitet (Connell & Messerschmidt, 2005). I boken *Maskuliniteter* beskriver sociologen R.W. Connell (1987, 2005, 2008) *hegemonisk maskulinitet* som ”[...] den konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet” (Connell, 2008: 115). Connell understryker dock vikten av att vara medveten om att det finns multipla maskuliniteter och inte endast en. Klass, etnicitet och så vidare är här av stor betydelse. Hegemoni, ett begrepp som Connell hämtat från Gramscis klassrelationsanalys, är en historiskt föränderlig relation och kan se olika ut på olika ställen vid olika tidpunkter (Connell, 2008: 114f). I vårt moderna västerländska samhälle kan en till exempel se att den typ av maskulinitet som tycks höja sig över andra maskulina former är en vit, stark, ”manlig” och hård maskulinitet (den dominerande maskuliniteten). Precis som det finns en typ av maskulinitet som har social dominans över andra så finns det även en motsvarande femininitet. Den hegemoniska femininiteten har Connell dock valt att benämna som *emphasized femininity* för att betona obalansen i maktförhållandet mellan män och kvinnor. Jag kommer framöver att använda mig av den svenska översättningen *betonad femininitet* då jag talar om detta fenomen. Jag är medveten om att begreppets innebörd till viss del kan förändras då en översätter och vill därför tydliggöra att jag syftar till Connells definition av *emphasized femininity* då jag använder *betonad femininitet*. Connell menar att femininiteten alltid står under maskuliniteten i den rådande genusordningen och därför heller aldrig kan beskrivas som helt och

hållet hegemonisk. Betonad femininitet är den typ av femininitet som ges mest kulturellt stöd, det handlar om hur en som kvinna, både kroppsligt och socialt, manifesterar kvinnlighet. Den här typen av femininitet definieras även kring den globala underordningen av kvinnor och fungerar understödjande till den hegemoniska maskuliniteten (Connell, 1987: 183ff).

1.4.3 Iris Marion Young – Att kasta tjejkast

I sin text *Att kasta tjejkast*, för statsvetaren Iris Marion Young (2000) en diskussion kring kvinnors kroppsliga uppförande och hur den kvinnliga kroppen förhåller sig till rummet. Young menar att kvinnokroppen har ett speciellt sätt att röra sig på i sin omgivning som skiljer sig från manskroppen, något som inte har med medfödda fysiska egenskaper att göra (Young, 2000: 257f). I sin analys utgår hon från Merleau-Pontys teori kring den *levda kroppen*, samt de Beauvoirs teori om kvinnors *situation*. Young påpekar att hon inte ser det vi kallar *kvinnlighet* för någon slags inre essens eller egenskap hos kvinnan utan menar att det är olika villkor och strukturer som definierar situationen att vara kvinna i ett visst samhälle (Young, 2000: 259).

Young ser hur kvinnan intar positionen som både subjekt och objekt på samma gång, den spänning som uppstår i och med detta hävdar hon tar sig uttryck just i hennes rörelsemönster och förhållande till rummet (Young, 2000: 260). Utgångspunkten ligger på det så kallade tjejkastet och hur kvinnor och män tycks använda sina kroppar på olika sätt då det gäller att genom sin fysik kroppsligt utföra en viss uppgift. Dessa tendenser, att det finns ett visst sätt tjejer slår, springer eller hoppar på, återfinns i många kroppsliga och idrottsliga sammanhang. Utmärkande är att kvinnor i högre grad tycks begränsa sina rörelser: ”Det är som om vi kvinnor i idrottsliga sammanhang föreställde oss att vi var omgivna av gränser som vi inte får överträda” (Young, 2000: 262). Young visar också hur kvinnan, i många fall, inte litar på sin kropps förmåga och ofta ser den som i behov av skydd från yttre hot. Kvinnor utnyttjar inte sina kroppars fulla förmåga och uttrycker vad Young benämner som en *återhållen intentionalitet*, kroppen riktas *mot* ett visst mål men hålls samtidigt *tillbaka* och hämmas på så sätt att nå sitt mål (Young, 2000: 266).

Det rum som finns tillgängligt tenderar att vara större än vad den kvinnliga kroppen tar i anspråk och Young menar att det sätts upp en existentiell gräns mellan det kvinnliga varat och rummet som omger henne. Detta märks såväl i vardagliga rörelser som i idrottsliga sammanhang. Det kvinnliga rummet är alltså begränsat och mindre än det som tas i anspråk av det manliga varat (Young, 2000: 270).

Om en kropp är ett objekt kan den enligt Merleau-Ponty inte vara transcendent närvaro i världen. Detta blir problematiskt för den kvinnliga kroppens vara eftersom den, enligt Young, uttrycks genom de motsägelsefulla kategorierna *ambivalent transcendent*, *återhållen intentionalitet*

och *bruten enhet*, som grundar sig i att den är både objekt och subjekt (Young, 2000: 268).

Återhållen intentionalitet beskrev jag kort i föregående stycke, kvinnor tvivlar ofta på sin kroppsliga förmåga och uppvisar på grund av detta ett avvaktande rörelsemönster. Ambivalent transcendens beskriver hur den kvinnliga kroppen då den riktas ut i en rörelse inte fullföljer rörelsen helt och hållet, den kvinnliga kroppen är belagd av immanens. Det tredje uttrycket som är utmärkande för det kvinnliga rörelsemönstret är bruten enhet. Kroppen är en bruten enhet i den bemärkelsen att all kraft ofta lokaliseras till en enstaka kroppsdel då det egentligen hade krävts att hela kroppen aktiverades (Young, 2000: 264ff).

Sammanfattningsvis hävdar Young att det sätt på vilket den kvinnliga kroppen uttrycker och beter sig är resultatet av den ”[...] särskilda *situation* av sexistiskt förtryck kvinnor lever under”. Hon beskriver det som att kvinnor i ett sexistiskt samhälle är fysiskt funktionshindrade (Young, 2000: 273). Rollen som objekt har stor inverkan på hur kvinnans kropp utvecklar ett visst feminint beteende och rörelsemönster, att ständigt vara utsatt för andras granskande blickar leder i många fall till ett självmedvetet och distanserat förhållande till sin kropp (Young, 2000: 275).

1.4.4 Användning av teorierna

Valet att kombinera Butler och Young kan, som jag inledningsvis nämnde, framstå som något motsägelsefullt. Butler har med sin queerteoretiska utgångspunkt en uppfattning om kroppen som skiljer sig något från Youngs fenomenologiska tolkning. Young talar om kvinnokroppen som ett ”kvinnligt vara”, utifrån Merleau-Pontys teori kring den levda kroppens förhållande till sin värld menar hon att kroppen är det centrala där subjektiviteten har sitt ursprung och sin kärna (Young, 2000:264). Butler däremot lägger störst vikt vid den sociala konstruktionen av kroppen och de kulturella krafter som gör den begriplig. Min tolkning är att Youngs syn på subjektet som något förkroppsligat kan sägas presentera kroppen som något mer stabilt och statiskt medan Butler snarare ser den som något föränderligt. Young gör det dock väldigt tydligt i sin text att hon då hon talar om *kvinnlighet* inte syftar på någon inre essens hos kvinnan. Inspirerad av de Beauvoir menar hon att denna kvinnlighet är situationsbunden (Young, 2000: 259). Jag har plockat teorier med olika utgångspunkter men som alla på något sätt teoretiserar kring kroppar och hur de styrs av diverse krafter/strukturer i vårt samhälle. Med Young kan kroppens förhållande till rummet avhandlas vilket är av stort intresse för min undersökning. Detta kompletteras med Butler som öppnar upp för förändring och ger en möjlighet att inte bara se kroppens begränsningar utan möjliggör för subversiva handlingar.

Mitt teoretiska ramverk innefattar inga teorier som behandlar aspekter så som exempelvis etnicitet och klass vilket skulle kunna ifrågasättas. Alla informanter som deltagit i undersökningen

är av västerländsk härkomst och skulle kunna sägas tillhöra kategorin ”vit kvinna” och ett perspektiv som innefattade etnicitet hade därför kunnat vara användbart. Jag kommer att diskutera detta vidare i slutdiskussionen.

1.5 Metodologi

1.5.1 Diskursanalys

Diskursanalys är både en teori och en metod, jag har dock valt att placera den under rubriken metodologi. Min ingång till diskursanalysen är någorlunda allmän, jag använder ingen konkret diskursanalytisk modell men det är med utgångspunkt i de tankar som presenteras här som jag gör min analys, tillsammans med mina teoretiska ramverk.

Diskurs som begrepp är inte helt entydigt utan det finns ett flertal olika definitioner och förklaringar av dess innebörd. Ett enkelt sätt att beskriva vad *diskurs* innebär är att det är ett bestämt sätt att förstå och tala om världen (Börjesson och Palmblad, 2007: 13). *Diskursiva relationer*, det vill säga språkliga uttryck, är centralt för diskursanalysen och fokus ligger på att undersöka hur ett visst ämne talas om (Bergström och Boréus, 2005: 305). Detta blir intressant då diskursiva formeringar kan säga något om vad som betraktas som sant och inte. Med hjälp av språket och vårt tal om ett visst ämne sätter vi gränser och skapar ramar för vad som är möjligt, korrekt och sant, och i relation till detta även vad som inte är det (Börjesson och Palmblad, 2007: 12ff). Språket kan ses som en väv av betydelser och bygger på sociala konventioner och normer.

1.5.2 Intervju som metod

Roller derby är fortfarande relativt okänt i Sverige, åtminstone bland gemene man, och det finns inte mycket mer än ett antal informativa tidningsartiklar skrivna på ämnet. Detta innebär att jag behöver skapa mitt eget material, något som också är nödvändigt då jag vill undersöka upplevelserna hos dem som spelar och vad de får ut av sitt deltagande. För att få en så bra inblick och förståelse som möjligt för sporten och dess funktion har jag valt en tolkande reflexiv intervjustudie som metod. Detta innebär att jag själv är en viktig del i kunskapsprocessen och måste ses som en del av studiematerialet (Thomsson, 2010: 38). En tolkande reflexiv intervjustudie kan beskrivas som en ifrågasättande metod där interaktionen mellan forskare och informant är av stor betydelse. Att reflektera över sin egen position, språk, maktaspekter och teoretiska antaganden är viktigt för den här typen av undersökning (Thomsson, 2010: 39f).

Jag har utfört sex intervjuer med personer som är aktiva i laget Gothenburg Roller Derby.

Fem av dessa informanter är aktiva som spelare medan en är verksam inom föreningen på många andra sätt, dock inte på banan. Anledningen till att jag valt att intervjua just sex stycken beror till stor del på tid och uppsatsens omfång, en större intervjustudie hade varit svårt att hantera både med tanke på tid och disposition. Frågan för undersökningen är också avgörande för hur många intervjuer som är lämpliga, ju mer avgränsat frågeområde desto färre intervjuer behövs (Thomsson, 2010: 55). Eftersom min fråga är väl avgränsad och endast berör ett roller derbylag i Göteborg så känns sex informanter som ett lagom antal.

Jag har valt att använda mig av halvstrukturerade intervjuer och har utgått från olika teman då jag intervjuat. Jag har till intervjuerna haft med mig ett antal frågor som jag ville få svar på men inte begränsat mig till dessa. De mer övergripande temana har istället fått utgöra basen för intervjuerna. Intervjumallen jag använt mig av finns bifogad som bilaga. Fördelen med att göra temabaserade intervjuer är att det ger en större frihet i intervjusituationen, både för mig som ska göra intervjun och för den som blir intervjuad (Thomsson, 2010: 59). Jag upplevde att detta bidrog till öppnare samtal och möjlighet för informanterna att fritt associera och göra egna kopplingar.

Längden på intervjuerna har varit varierande, från 30 minuter upp till 1,5 timma. Att intervjuerna skulle bli så långa var inte planerat, kanske är det ett resultat av intervjuernas öppna form. Då roller derby är ett fritidsintresse som informanterna engagerar sig i för att de tycker att det är roligt så har det varit ett tacksamt ämne att studera. Jag har inte upplevt några svårigheter vid intervjuerna utan informanterna har varit positiva och delat med sig av sina tankar och erfarenheter.

Intervjuerna gjordes med en informant åt gången, ansikte mot ansikte. Platsen där en intervju genomförs kan vara av stor betydelse för resultatet. Att ses på neutral mark eller hemma hos informanten är ofta att föredra då informanten vanligtvis känner sig mer bekväm (Thomsson, 2010: 79ff). Jag föreslog ställen för mina informanter där vi kunde ses men lät dem i slutändan välja. De flesta av intervjuerna har gjorts på något café, en har gjorts hemma hos en informant och en har gjorts på universitetsbiblioteket. Att genomföra intervjuerna på café har fungerat bra då det är neutral mark och det dessutom händer saker runt omkring. Detta gör att en lättare kan undvika den påträngande ögonkontakten Thomsson pratar om, som lätt kan leda till obekvämheter, att titta bort från varandra känns mer naturligt i en sådan miljö och det blir ett naturligt samtal (Thomsson, 2010: 85).

Risken med att göra intervju på ett så pass livligt ställe som ett café är att det kan bli svårt att höra vad som sägs på inspelningen. De problem jag har stött på med det inspelade materialet har dock inte haft med ljudnivå att göra. I efterhand visade det sig att en av mina intervjuer, den med Annika, inte gick att höra särskilt bra på grund av att något blivit fel med inspelningsutrustningen. För att ändå kunna använda mig av det som sades har jag utgått från det som gick att höra samt de anteckningar jag gjorde direkt efter intervjun. Jag har alltså inte samma ordagranna dokumentation

av intervjun med Annika som de andra men jag anser inte detta vara något större problem då informanten även fått läsa de citat jag tänkt använda mig av och godkänna dessa.

1.6 Källor och material

Materialet för undersökningen består av de intervjuer som genomförts med sex spelare i roller derbylaget Gothenburg Roller Derby. Intervjuerna har spelats in och sedan transkriberats ordagrant, med undantag för en intervju vilket jag tidigare nämnt. För att underlätta läsningen har jag valt att ta bort vissa utfyllnadsord, exempelvis ”typ”, ”eh”, ”alltså” och ”liksom”, dock inte i alla fall. Jag har även tagit mig friheten att ta bort delar i vissa meningar då informanten påbörjat meningen och sedan avbrutit sig för att börja om på nytt eller upprepat sig. Ord som informanten betonat extra har vid transkriberingen kursiverats. I analysdelen har jag skrivit ut informantens namn innan ett citat. I vissa fall har det krävts att jag skrivit ut den fråga jag ställt innan informanten svarat för att en ska kunna förstå citatet fullt ut. Jag har då kursiverat frågan samt skrivit mitt namn innan för att tydliggöra vad som sägs av mig och vad som sägs av informanten. Det intervjumaterial som valts ut för analys är endast de delar ur intervjuerna som är av intresse för mina frågeställningar.

1.6.1 Presentation av Gothenburg Roller Derby

Gothenburgh Roller Derby är Göteborgs första roller derbylag och startades år 2009. Fram till i vintras då ett antal medlemmar bröt sig ur föreningen för att starta ett nytt lag har de varit ensamma om att representera sporten i staden. Laget består av 55 kvinnor i varierande åldrar samt ett antal NSO:s, *Non Skating Officials*³, som är både kvinnor och män. De som är NSO:s har ansvar för allt som händer utanför banan, det är domare och andra personer som hjälper till att organisera saker runt omkring så som matcher etcetera. Laget tränar mellan sju och tio timmar i veckan. De har tre schemalagda skateträningar i veckan samt att många tränar extra utanför dessa för att stärka kroppen. Föreningen är indelad i en avancerad grupp och en nybörjargrupp. För att få åka med den avancerade gruppen krävs att man klarar två tester, ett skriftligt regeltest samt ett åktest som kallas *minimum skills*. Grupperna tränar både separat och tillsammans.

Då föreningen drivs och ägs av spelarna och medlemmarna själva tillkommer en hel del jobb utöver träningar och matcher. Det är spelare och medlemmar som sitter i styrelsen samt att alla tillhör någon av de ansvarsgrupper som finns; pr-, sponsors-, merch-, tränings-, rekryteringsgrupp med mera.

³ Jag kommer framöver endast benämna Non Skating Official med förkortningen NSO.

1.6.2 Presentation av informanterna

Lina

Lina är 31 år gammal, bor i Göteborg och jobbar som sjukgymnast. Hon har spelat roller derby i två år. Hon har tidigare spelat fotboll och ridit. Hennes derbynamn är Obnoxious Li vilket är en ordlek med hennes namn och ett karaktärsdrag.

Lisa

Lisa är 27 år gammal, bor i Göteborg och jobbar som forskarassistent. Hon har spelat roller derby i två år. Hon har tidigare aldrig varit aktiv inom någon annan idrott. Lisas derbynamn är XX vilket är en ordlek med hennes egna namn.

Caroline

Caroline är 27 år gammal, bor i Göteborg och studerar. Hon är själv inte aktiv som spelare utan är föreningens Head NSO och ansvarar för stora delar av det som sker runt omkring. Hon har varit aktiv i föreningen i ungefär ett år. Även domare och andra NSO:s har derbynamn, Camillas är Fake it 'til you make it.

Annika

Annika är 29 år gammal, bor i Göteborg och studerar till apotekare. Hon har spelat roller derby i lite mindre än ett år. När hon var yngre tränade hon mycket och höll på med simning på elitnivå. Hennes derbynamn är Rollosaurus Flex.

Jessica

Jessica är 25 år gammal, bor i Göteborg och studerar till möbeltapetsör. Hon har spelat roller derby sedan i höstas och har tidigare inte varit intresserad av någon idrott. Jessica spelar under namnet Cherry Fuck.

Johanna

Johanna är 31 år gammal, har nyligen flyttat till Göteborg och är utbildad beteendevetare. Hon började spela med Gothenburg Roller Derby i höstas och har inte spelat roller derby i något annat lag tidigare. Hennes derbynamn är Voi Vittu, det är finska och betyder ungefär detsamma som Fy Fittan.

1.7 Etiska överväganden

Då intervjuer ligger till grund för min undersökning krävs det en del etiska överväganden. Jag är medveten om den känslighet intervjustudier kan föra med sig då det är viktigt att värna om informanternas integritet.

Då den här undersökningen inte behandlar någon direkt känslig information har informanterna själva fått välja huruvida de vill vara anonyma eller ej. Hade ämnet för undersökningen varit av mer privat karaktär hade anonymisering varit mer självklart. De som givit sitt samtycke presenteras i undersökningen med sina riktiga namn medan de som föredrog att vara anonyma har givits nya namn. Det som varit aningen problematiskt med anonymiseringen i det här fallet är informanternas derbynamn. Jag ansåg att dessa var en viktig del som var intressant att få med i analysen och jag ville därför inte helt och hållet utesluta dem. Att försöka anonymisera derbynamnen fann jag mycket svårt då jag kände att det fanns en risk i att jag skulle hitta på nya derbynamn, det var svårt att byta ut dem till något som skulle kunna fungera som en rättvis motsvarighet. Jag har därför helt enkelt valt att endast använda de informanter som valt att inte vara anonymas derbynamn. Om en anonymiserad informant har refererat till eller nämnt sitt derbynamn i ett citat har jag istället markerat det med XX.

1.8 Avgränsningar och urval

Informanterna har valts ut genom en intresseanmälan som gjordes av pr-ansvarig för Gothenburg Roller Derby. Jag tog kontakt med pr-ansvarig och förklarade mitt syfte och vad undersökningen skulle gå ut på. Denne vidarebefordrade sedan detta till alla föreningens medlemmar för att se om det fanns några som ville ställa upp. Det visade sig att det fanns ett stort intresse i laget för att delta i undersökningen och jag fick kontaktuppgifter till åtta medlemmar som jag kontaktade. På grund av att några intervjuer sköts upp, samt att jag insåg att tiden inte skulle räcka till, så genomfördes endast sex av de planerade åtta intervjuerna.

Min kontakt i Gothenburg Roller Derby som hjälpte mig att hitta informanter såg också till att det var en så varierande skara medlemmar som möjligt jag fick uppgifter till. Några av informanterna har åkt länge medan några är så kallade *fresh meat*, nybörjare som inte ännu börjat spela matcher med tävlingslaget. En av informanterna är inte själv aktiv som spelare utan är *Head NSO* vilket innebär att hon har ansvar för och är engagerad i många andra delar av föreningen, bland annat samordning av alla NSO:s, exempelvis domare med mera.

Undersökningen är, som tidigare nämnts, avgränsad till ett lag i Göteborg och sex av dess medlemmar. Det som presenteras här är således endast en spegling av de sex informanternas

upplevelser av sitt utövande av sporten roller derby. Detta innebär dock inte att det som sagts i intervjuerna på något sätt kan sägas representera en sanning kring roller derby, dess funktion och eventuella utmanande av genusnormer. Intervjuerna, och den här undersökningen, säger endast något om de sex individer som deltagit och deras upplevelser. Jag gör inte anspråk på att genom dessa förmedla en definitiv sanning, det här är *ett* sätt att tolka och förstå det i en viss kontext.

1.9 Tidigare forskning

Att intresset för roller derby ökar allt mer märks på den vetenskapliga arenan, bara de tre senaste åren har det skrivits ett flertal avhandlingar på ämnet. De studier som gjorts har sin hemvist inom den samhällsvetenskapliga fåran inom ämnen som kvinnoforskning, journalistik, sociologi och kommunikation och konst. Alla avhandlingar eller uppsatser jag kommit i kontakt med är av anglosaxisk karaktär och majoriteten är skrivna i en amerikansk kontext, vilket är naturligt med tanke på sportens historia och hur mycket mer utbredd den är i USA jämfört med övriga världen. Att nästan all forskning är gjord vid amerikanska universitet har dock resulterat i att jag i princip inte kunnat få tillgång till mer än avhandlingarnas abstract. Vetenskapliga artiklar som undersöker roller derby har däremot varit lättare att få tillgång till.

1.9.1 Roller derby och heteronormativitet

En avhandling som behandlar ämnet är Megan Geneva Murrays avhandling från 2012; *The Unladylike Ladies of Roller Derby?: How Spectators, Players and Derby Wives Do and Redo Gender and Heteronormativity in All-Female Roller Derby*. Avhandlingen är skriven inom ämnet kvinnostudier och är en kvalitativ studie som undersöker huruvida kvinnlig roller derby upprätthåller eller utmanar den styrande heteronormativiteten. Fokus i avhandlingen ligger till stor del på relationen mellan spelare och åskådare. Hur uppfattas spelarnas kläder, identitet och namn på planen av de som sitter i publiken? Vanligt förekommande inom roller derby, och till stor del den allmänna bilden av derbytjejer, är utmanande kläder – korta kjolar, nätstrumpor, mycket smink och ”fräcka” derbynamn med sexuella antydningar; ”Apocalipstick!”, ”BendURgender” och ”Clitty Clitty Bang Bang” är exempel (Murray, 2012: 13). Ett stort antal intervjuer med både spelare och åskådare ligger till grund för undersökningen och Murray menar att åskådarnas uppfattning är avgörande för att kunna svara på frågan kring roller derbyns upprätthållande eller utmanande av heteronormativiteten. Detta är något som hon kritiserar tidigare forskning om roller derby för att ha missat. Att bara ta hänsyn till spelarnas upplevelser och förståelser av deras feminina uttryck i

kombination med det aggressiva spelet ger enligt henne inte en helt rättvis bild av görandet eller ogörandet av genus och heteronormativitet (Murray, 2012: 46ff). Detta är något jag kan hålla med om och som är värt att reflektera över i relation till min egen undersökning. Min problemformulering behandlar inte åskådarnas funktion/betydelse alls vilket skulle kunna ses som en svaghet, jag har dock valt att fokusera på spelarnas egna upplevelser och vad de som individer får ut av sitt deltagande. Att vara medveten om åskådarnas roll och eventuella betydelse tror jag dock är viktigt.

Murray menar att det finns en risk för objektifiering av spelarna, samtidigt som hon ser att kläder som har representerat kvinnors underordning kan tas tillbaka och ges en annan mening då de bärs av starka kvinnor som spelar en fullkontaktsport som roller derby. Hon ser hur klädseln är ett sätt att sälja sporten men samtidigt omtolkas och fungerar som en ny och stärkande femininitet hos spelarna (Murray, 2012: 160ff).

I avhandlingen problematiseras även fenomenet *derby wives*, ett vanligt inslag inom roller derbykulturen. Derby wives beskrivs av Murray som ett kulturellt fenomen och innebär att två spelare "gifter sig" och blir varandras fruar. Det hela kan ses som ett uttryck för stark vänskap och lojalitet, det är inget giftermål enligt lagen utan handlar snarare om nära kvinnliga relationer som fungerar stärkande och där man håller varandra extra hårt om ryggen. I diskussionen kring derby wives använder sig Murray av Adrienne Rich's term lesbiskt kontinuum. Hon menar att derby wives, utöver att vara ett uttryck för kvinnlig solidaritet, även kan ses som en modern inkarnation av det lesbiska kontinuumet. Hon fann dock en problematik i framställningen av derby wives och såg att det fanns en risk för ett osynliggörande av och hån mot lesbiska förhållanden (Murray, 2012: 86ff).

1.9.2. Roller derby och gör det själv-aspekten

Travis D. Beavers artikel "*By the Skaters, for the Skaters*" *the DIY Ethos of the Roller Derby Revival*, från 2012, är en etnografisk undersökning kring roller derby och DIY-aspekten av sporten. Undersökningen är gjord inom ämnet *Study of sport in society* och artikeln är publicerad i tidskriften *Journal of Sport and Social Issues*. Studien baseras på intervjuer med spelare från tre amerikanska derbyligor och fokus ligger på att genom dessa förklara vad spelarna fäster för mening vid att deras ligor är spelarägda och spelarorganiserade (Beaver, 2012: 26).

En viktig del av roller derbyn så som den ser ut idag är att de flesta ligor ägs och organiseras av spelarna själva⁴. Då sporten utförs av kvinnor innebär detta att det är organisationer som nästan uteslutande ägs och kontrolleras av kvinnor. Beaver menar att detta är en viktig aspekt med tanke på

⁴ Undantag finns i USA där det finns ett fåtal sponsrade och ägda ligor, i Sverige är alla ligor idag självstyrda.

den hegemoni män besitter inom de flesta idrottsliga sammanhang (Beaver, 2012: 45).

Med hänvisning till Angela McRobbie visar han även hur deltagande i olika rörelser eller subkulturer, mycket tack vara sin DIY-anda, kan fungera stärkande för kvinnor. McRobbies tidigare forskning fokuserar på unga kvinnors deltagande i subkulturer men Beaver menar att roller derby är ett bra exempel som visar att detta i förlängningen även kan gälla äldre kvinnor (Beaver, 2012: 44)

Det blir tydligt i intervjumaterialet att DIY-aspekten av sporten är något som informanterna värderar högt och som har en stor betydelse för dem. Många menar att det är en frihet och att det samtidigt skapar en speciell gemenskap då lagen måste jobba väldigt hårt tillsammans. Det framkommer dock en viss komplexitet i att driva en organisation i DIY-anda, samtidigt som det ger medlemmarna full kontroll och insyn så kräver det mycket tid utöver träningar och matcher, tid som kanske inte alla har möjlighet att lägga på grund av jobb, familj och så vidare (Beaver, 2012: 44f).

1.9.3 Roller derby och hegemonisk femininitet

I *Skating Femininity: Gender Maneuvering in Women's Roller Derby*, från 2010, undersöker sociologen Nancy J. Finley roller derbyns möjlighet att fungera som ett alternativ till – och utmanande av den hegemoniska femininiteten⁵. Hon menar att det som hon kallar *intragender relations*, relationer mellan olika typer av femininiteter, kan vara viktiga för utmanandet av hegemoniska genusstrukturer (Finley, 2010: 360). Finley anser att dessa relationer är ett allt för outforskat område och menar att roller derby är en arena där dessa har en viktig funktion. Med en utveckling av Connells begreppsapparat kring hegemonisk maskulinitet och femininitet undersöker hon hur spelarna kan sägas utföra vad hon kallar *gender maneuvering*. Gender maneuvering innebär ett kollektivt försök till att aktivt förhandla innebörden av genus och på så sätt omforma den hegemoniska relationen mellan maskulinitet och femininitet (Finley, 2010: 360ff). Genom att använda och tillskriva sig vissa element och uttryck som tillhör den traditionella synen på kvinnlighet samtidigt som de driver med dem, kan kvinnliga derbyspelare störa hegemoniska genusrelationer.

En viktig aspekt som belyses är hur spelarna använder femininiteter som vanligtvis ges ett lägre värde, stigmatiserade typer av femininiteter, och istället använder dessa som en tillgång. Exempel på sådana femininiteter som tas upp är ”the bitch” och ”the slut” (Finley, 2010: 363f). Spelarna bryter ner dessa femininiteters koppling till stigmatisering och ger dem istället en positiv och ärad position i den miljö som roller derbyn omfattar (Finley, 2010: 373). Detta utmanar den

⁵ Finley använder begreppet hegemonisk femininitet istället för betonad femininitet, vilket är Connells ursprungliga begrepp.

hegemoniska femininiteten då exempelvis att vara en bitch inte är något som en ska stoltsera med enligt rådande ideal och normer. Finley trycker även på vikten av att roller derbyn är en plats styrd av kvinnor, detta är avgörande i skapandet av alternativa femininiteter då det i en manligt styrd kontext lätt kan resultera i att reproducera manlig dominans (Finley, 2010: 366).

Spelarnas klädsel, derbynamn, deras interaktion med publiken samt hur de rör sig på plan är alla delar i utmanandet av den hegemoniska femininiteten enligt Finley. Hon påpekar dock att den gender maneuvering som en kan finna i roller derby är full av motsättningar som inte kan förenklas. Vissa element är resistiva medan andra inte är det (Finley, 2010: 383).

1.9.4 Min undersökning i relation till tidigare forskning

Mycket av den tidigare forskning jag kommit i kontakt med är av etnografisk karaktär och baseras på intervjuer och observationer. Flera studier har utförts av personer som själva spelar roller derby, Murrays avhandling är ett exempel på detta. Detta kan så klart tänkas påverka forskarens subjektivitet men samtidigt möjliggör det för en inblick och förståelse som annars kan vara svår att komma åt.

Delar av min problemformulering och mina frågeställningar är likartade de som både Murray, Beaver och Finley tar upp. Finley talar om roller derby som utmanande av hegemoniska genusrelationer, även Murray talar om det i termer av ett utmanande och detta går också hand i hand med vad jag finner intressant kring sporten. Jag ser dock inte detta som något större problem då kontexterna skiljer sig åt avsevärt och det inte tidigare gjorts några studier kring roller derby i Sverige. Den skillnad som, både politiskt och kulturellt, finns mellan Sverige och USA gör att rörelser så som den kring roller derby kan få helt olika betydelser och funktioner. Som en av mina informanter påpekade, kanske behövs roller derbyn som motstånd på ett annat sätt i USA än i Sverige (Intervju Lina, 20130222).

1.10 Disposition

Analysen är disponerad i sex kapitel. Kapitel ett *Bakgrund och presentation av roller derby* ger en närmare presentation av sporten och hur den spelas, för en bättre förståelse. Kapitel två, *Kropp, kroppskontakt och femininitet*, behandlar informanternas upplevelser av sina kroppar i relation till vad det innebär att vara feminin. Kapitel tre, *Självsäkerhet och relation till den egna kroppen*, tar upp aspekten av huruvida roller derby kan resultera i en stärkt självsäkerhet. Kapitel fyra, *Förstärkt verbalitet*, tar upp den verbala delen av sporten. I kapitel fem, *Derbynamn och subversivitet*,

undersöker derbynamnen och vilken funktion de kan ha för informanterna. I det sjätte och sista kapitlet, *Roller derby som kvinnlig plattform*, analyseras betydelsen av kvinnan som norm. Efter avslutad analys följer en avslutande diskussion.

1.11 Forskarreflexivitet

Som forskare är jag oundvikligen en del av det material som analyseras och presenteras i undersökningen. Som jag nämnde i metodkapitlet gäller detta särskilt då det rör sig om undersökningar där intervjuer utgör material och metod. Då det är jag som utför intervjuerna och väljer vilka frågor som ska ställas blir jag automatiskt medskapare och en viktig del av materialet. Detta är något som är nödvändigt att ha i åtanke. Av det material jag samlat in har jag sedan gjort ännu ett urval i form av de citat som tas upp för analys vilket även det påverkar undersökningens utformning och resultat. Mina val av uttalanden har gjorts i relation till de frågeställningar som inledningsvis presenterades, hade dessa sett annorlunda ut hade säkerligen även materialet för analysen gjorts likaså.

Valet av ämne kommer också ur ett visst intresse vilket skulle kunna ha påverkan på forskarens subjektivitet. Att jag finner roller derby intressant ur ett kultur- och genusvetenskapligt perspektiv är med största sannolikhet ett resultat av min egna feministiska ståndpunkt samt mina erfarenheter av att som kvinna marginaliseras inom sportsliga sammanhang. Med hänvisning till Donna Haraways tankar kring situerad kunskap menar jag att en neutral och objektiv forskarroll inte går att uppnå. Att reflektera över sin situering och medhavda kunskaper och erfarenheter är dock av stor vikt (Lykke, 2009: 19ff).

2 Huvudtext/undersökning

I detta kapitel kommer jag att redogöra för undersökningens resultat samt analysera detta. Analysen är indelad i tematiseringar utifrån mina frågeställningar. Många av de aspekter som tas upp i analysen går in i varandra och kommer därför att knytas an till i flera av rubrikerna. Jag inleder med en närmare presentation av roller derby och dess bakgrund för en bättre förståelse.

2.1 Bakgrund och presentation av roller derby

Fullkontaktsporten roller derby är, även om den i sin moderna form fortfarande är väldigt ung, på inget sätt en ny sport. Rötterna sträcker sig så pass långt tillbaka som 1920-1930-talets USA där sporten först uppstod. Vid den här tidpunkten deltog både kvinnor och män. På 60-70-talet sinade intresset och sporten dog så småningom ut. Ett flertal försök att återuppliva roller derbyn, eller versioner av den, gjordes men blev alla väldigt kortlivade. I början av 2000-talet blåstes det nytt liv i roller derbyn i Austin, Texas, USA, då i den form som vi känner den idag; som en kvinnodominerad sport organiserad av och för kvinnor. Den tidigare varianten av roller derby spelades oftast på vad som kallas *banked track*, det innebär att man åker på en upphöjd bana till skillnad från *flat track* som är det som är absolut vanligast idag. Det som utmärker *Womens Flat Track Roller Derby*, den moderna versionen, är hur allt styrs och organiseras av spelarna själva⁶ (WFTDA, 2012).

Roller derby spelas på rullskridskor och går ut på att två lag möter varandra i så kallade *bouts* (kan förstås som en match), som i sin tur är uppdelade i kortare *jam*. Varje bout är uppdelat i två halvlekare à trettio minuter som sedan är uppdelade i upp till två minuter långa jams. Boutsen spelas på en ovalformad bana och varje lag har fem spelare på banan åt gången, tre *blockers*, en *pivot* och en *jammer*. Laget samlar poäng genom att jammern tar sig förbi spelare i motståndarlaget. Blockersens och pivots uppgift är att hjälpa sin jammer att ta sig fram genom att hindra motståndarjammern att ta sig förbi, detta görs genom tacklingar och blockeringar (Intervju Lisa 20130211).

Som jag inledningsvis nämnde är en viktig del av roller derby de namn som spelarna antar, *derbynamn*. Dessa namn fungerar som alias och beskrivs av många som ett slags alter-ego, en karaktär en går in i då en spelar. Namnen är vanligtvis fyndiga ordlekar med spelarens vanliga namn eller med populärkulturella referenser, ofta anspelar de på våld eller sexualitet. Namnen är även unika då det finns en internationell registreringssida som ser till att samma namn inte registreras

⁶ Även om flat track är den vanligaste typen av roller derby idag så finns det lag i bland annat USA som fortfarande spelar på banked track. I Sverige finns idag dock endast flat trackversionen.

flera gånger. Som det ser ut idag så får du inte delta i ett bout om du inte tagit ett namn, även om det är ovanligt så finns det ett fåtal spelare som valt använda sina lagliga namn även som derbynamn⁷.

Som jag diskuterade i inledningen spelas roller derby i Sverige endast av kvinnor idag. Män är välkomna men bara som domare, cheerleaders eller någon annan typ av NSO. Män är inte förbjudna att spela men vill de göra det krävs det att de organiserar sig och startar egna ligor/föreningar, vilket de hittills inte gjort. WFTDA – *Women's Flat Track Derby Association* – är en amerikansk regelförening där derbyligor världen över kan bli medlemmar och på så sätt få stöd med regler samt delta i deras turneringar. Att bli medlem här är något Gothenburg Roller Derby strävar efter (Intervju Lisa 20130211). WFTDA vill främja att det är en kvinnosport och kräver för medlemskap att alla ligans tävlande spelare är kvinnor, att 51% av ligan är spelarägd och att 67% av ligan drivs av spelare (WFTDA, 2012).

2.2 Kropp, kroppskontakt och femininitet

I intervjuerna blir det tydligt att det finns vissa gemensamma nämnare när det gäller spelarnas upplevelser av sitt deltagande och utövande av sporten roller derby. Mycket av detta tycks handla om kroppar. Främst är det kroppen i relation till femininitet men också som en tillgång och styrka, kroppskontakt och hur ens kropp får och kan användas.

I informanternas tal kring just femininitet kan en se att kroppen är starkt kopplad till ett visst sätt att bete sig. Som kvinnor upplever spelarna att deras kroppar förväntas bete sig på ett visst sätt, ett sätt som kan kategoriseras som feminint. Detta blir tydligt då Lisa talar om hur möjligheten att få vara på ett sätt som vanligtvis inte klassas som feminint kan vara en del som många lockas av:

Lisa: Ja, ja det tror jag och det har jag hört väldigt mycket och det känner jag till hundra procent själv att man inte behöver vara den feminina klyschan. Vi väntar inte och vi är inte undergivna och vi är inte gulliga utan vi är svettiga och brötiga och jävliga och stenhårda, och det är så *underbart!* Det är så fantastiskt!

Johanna uttrycker sig på följande sätt rörande samma diskussion:

Johanna: [...] men jag tror att det blir också för att det är, vi är tjejer som utövar det och att det

⁷ Vissa menar att namnen tar bort seriositeten från sporten och att det bidrar till att roller derby ses mer som underhållning än ren idrott.

är ju lite... inte kanske tabu men mindre inom liksom den feminina rollen att vara fysisk, att vara aggressiv, att liksom använda kroppen på det sättet och det tycker jag har varit en tränings sak också i att hitta folk utan att säga förlåt efteråt. För det gjorde jag jättemycket i början när vi började träna på tacklingar. Att man tacklar till nån och så kanske den vinglar till eller trillar å så är man liksom 'förlåt!', vilket absolut inte funkar i ett matchsammanhang.

Nedan resonerar Lisa vidare kring den hårda fysiken och att inte behöva be om ursäkt:

Lisa: [...] och många som alltså vänner som känner mig som tycker att jag är mild och trevlig liksom sa 'men shit, ska du spela en fullkontaktssport, ska du tacklas?!' och jag 'Ja, fan det ska jag!' det var många som inte riktigt trodde jag hade det i mig och det är fantastiskt att få ta fram det, att få vara stark och få stå för det och få kötta och ta för sig liksom och inte be om ursäkt. Det är helt underbart.

I två av citaten ovan sägs det uttryckligen att informanterna, genom att spela en fullkontaktssport med tacklingar och hårt spel, upplever att de går utanför vad Lisa benämner som ”den feminina klyschan”. Att vara fysisk och aggressiv, att vara svettig, brötig, stark och få ”kötta” och ta för sig beskrivs som något de i vanliga fall inte kan vara då det inte stämmer överens med vad de upplever förväntas av dem som kvinnor. Johanna beskriver de fysiska elementen i sporten som något som inte passar in i den ”feminina rollen”. Det blir i deras tal kring kroppen tydligt att uttryck som aggressivitet och fysisk styrka sätts i motsats till vad det innebär att vara feminin. Det är uppenbart att det finns ett visst sätt att tala om och förstå femininitet. Här kan urskönjas en diskurs kring just femininitet och kropp, en diskurs där vissa egenskaper och uttryck tycks var mer eller mindre ”rätta”.

Med Connells begrepp skulle det som sätts i motsats till aggressivitet, styrka och brötighet kunna beskrivas som den betonade femininiteten (Connell, 1987: 183ff). Genom informanternas beskrivningar kan en se att den typ av kvinnlighet som har social dominans i vår tids samhälle och som en förväntas förhålla sig till är den som de upplever att de bryter mot. Den betonade femininiteten beskrivs delvis av Lisa som undergiven och gullig, men också som ursäktande, både av Lisa och Johanna. Många av de egenskaper som av informanterna upplevs bryta mot konventionerna kring den betonade femininiteten är egenskaper som till stor del istället skulle kunna sägas beskriva den hegemoniska maskuliniteten. Fysisk styrka och att ta för sig är något som ges kulturellt och socialt stöd – om en är man.

Att informanterna tar sig an och tillämpar dessa kroppsliga uttryck som i vårt samhälle vanligtvis tillskrivs män kan ses som ett utmanande och alternativ till den betonade femininiteten. De säger själva att de upplever det som att de *bryter* mot ett förväntat beteende vilket visar på

sportens performativa potential. Då Butler talar om performativitet trycker hon på betydelsen av det kroppsliga och hur vi genom detta kan genomsöka de konstruktioner våra kön och genus består av (Butler, 2007: 214ff). Om genus görs ”rätt” och överensstämmer med den könade kroppen så kan detta lätt passera obemärkt förbi. Det är först när dessa två inte stämmer överens som beteenden kan avslöjas som fabricerande handlingar. I en kontext av, och genom ett förkroppsligande som sätter sig emot normativa förväntningar uppenbarar detta sig (Butler, 2006: 216). Roller derbyns möjlighet till utmanande av genusmönstret kan förstås genom just detta. I informanternas tal kring sina kroppar i relation till spelet blir det tydligt att roller derbyn kan sägas vara just ett förkroppsligande som trotsar normativa förväntningar.

I ett av de ovan nämnda citaten beskriver Lisa hur många reagerat med förvåning då hon berättat om roller derbyn. Att hon skulle tacklas tycks inte stämma överens med bilden av henne som ”mild och trevlig”, som hon uttrycker det. Hon upplever att många inte trodde att vara stark och fysisk var något hon ”hade i sig”, ett antagande som skulle kunna vara ett resultat av hur hon förväntas hålla sig inom vissa genusnormativa ramar. Flera av informanterna upplever också att sporten ses som extra hård just för att det är kvinnor som utövar den:

Annika: Det är många äldre kvinnor som reagerar på att det är så aggressivt och våldsamt. Men egentligen är det inte mer våldsamt än många andra sporter som ishockey, thaiboxning och sådär. Jag tror inte att folk hade reagerat på samma sätt om det var en mansdominerad sport.

Inte bara Annika ser kopplingen mellan reaktionerna på det aggressiva och våldsamma och det faktum att det är kvinnor som utövar sporten. Alla informanter har talat om hur roller derby egentligen inte är så mycket hårdare än många andra sporter men att de tror att mycket fokus läggs på detta på grund av att de är kvinnor. Att den hårda fysiken får så mycket uppmärksamhet visar på hur kroppsliga handlingar, som de spelarna ägnar sig åt i spelsammanhang, kan vara en betydande del i att dekonstruera och omforma synen på femininitet och kvinnors kroppsliga uttryck.

När informanterna talar om hur de använder sin kropp då de spelar roller derby så uttrycker de att de får möjlighet att använda sina kroppar på ett *annat* sätt, de får vara fysiska på ett sätt som de upplever att kvinnor vanligtvis inte får. Att det finns gränser och ramar i utrymmet där kvinnokroppen rör sig, som Young påpekar (Young, 2000: 262), blir särskilt tydligt i nedanstående citat av Jessica:

Jessica: Ja jag tycker att jag har fått mer självförtroende. Mer självsäker, mer kontakt med min kropp. Jag har blivit lite tuffare. Och det här med, liksom, när folk... ja men när man är bland folk på stan, på spårvagnen eller i mataffären när det är fullt med folk, i stället för att bara vika undan så kan jag liksom ta min plats mer. Som ju är ganska svårt som tjej. En tjej viker gärna

undan liksom och låter killarna ... jag har mer kontakt med min kropp nu och liksom känner mer vart den är och så.

Återigen är utrymme och att *ta plats* något som är centralt. Jessica upplever att hon sedan hon började spela roller derby har fått en annan kontakt med sin kropp och att hon kan ta sin plats mer nu än hon kunnat tidigare. Detta illustrerar Youngs teori om hur kvinnans rum är begränsat på ett annat sätt än mannens. Att positionen som kvinna tar sig uttryck i hennes rörelsemönster och förhållande till rummet kring henna blir väldigt tydligt (Young, 2000: 269ff). I roller derbyn måste spelarna ta plats, vara fysiska och använda kroppen, detta krävs för att bli en bra spelare och för att laget ska kunna vinna. Genom spelet får spelarna en möjlighet att passera de osynliga gränser som satts upp för den kvinnliga kroppen. Här uppmuntras att vara stark, ”brötig och stenhård”, som Lisa beskrev i ett av de ovan nämnda citaten. Jessica är inte den enda som upplevt en förändrad syn på sin kropp även i andra sammanhang, flera av informanterna har talat om hur deras syn på kroppen och hur de rör sig har följt med från banan till vardagen och privatlivet. Att ta plats i offentliga sammanhang där det är mycket människor i rörelse är ett exempel på hur kvinnliga kroppar tenderar att inte ta i anspråk det utrymme som finns tillgängligt (Young, 2000: 270). Jessica menar att tjejer gärna viker undan i sådana situationer, detta rörelsemönster anser hon dock har förändrats genom sitt utövande av roller derby.

Fysisk styrka och att få vara stark är något som varit återkommande hos alla informanter då de talat om vad de upplever som positivt med sporten. Styrka och muskler är något som till stor del helt och hållet tillskrivs den hegemoniska maskuliniteten och den traditionella mansrollen. De normer som rör den kvinnliga kroppen kan snarare beskrivas som det motsatta. Detta är så klart kontextbundet och gäller inte för alla samhällen i alla tider. När informanterna är på banan och spelar derby får de dock möjlighet att manifestera detta då det är något som krävs för att vara en bra spelare. Många av informanterna har också talat om just detta som något befriande, att det är hårt och kräver styrka beskrivs som positivt:

Sara: *Vad är det du gillar mest med roller derbyn?*

Lina: Det är ju sporten. Sporten så som sport. Därför att... mm, men det går fort, det är hårt, det är inte så jävla mycket bullshit liksom. Det kan va det ändå men jag är ganska så icketolerant mot det. Ja men du ramlade, 'suck it up, skyll dig själv', typ.

Lina uppskattar hårdheten i sporten och att det inte är så mycket ”bullshit”. Även Lisa och Johanna är inne på samma resonemang då de uppmärksammar det frigörande i att få vara starka utan att behöva be om ursäkt:

Lisa: [...] Men inte förlåt. För poängen är att tacklas. Det är en fullkontaktsport, vi ska kötta loss. Och det är så jävla gött att få göra det. Och jag tror att det är därför det sprids som en jävla löpeld, för att kvinnor behöver en plats att få va starka på. Vi behöver en plats som är vår.

Johanna: Den här förlåreflexen, 'oj!', den sitter så jäkla djupt. Men den går också att träna bort vilket är jävligt coolt å kunna liksom... att faktiskt få använda kroppen att vara fysisk och ta ut folk och känna att man *kan* göra det.

Dessa egenskaper och den kroppsliga styrka som informanterna talar om går inte i linje med den betonade femininitetens uppgift att gynna manliga intressen (Connell, 1987: 183ff). Istället för att understödja kvinnors subordinerade position kan det ses som ett utmanande och hot mot den manliga överordningen. Derbyn tycks också ge informanterna möjlighet till ett mer transcendent rörelsemönster. Att frigöras från den immanens som Young menar att kvinnokroppen så ofta är belagd av (Young, 2000: 264ff) framstår i citaten ovan som stärkande och befriande. Flera av informanterna belyser det ursäktande och ”förlåreflexen” som de omedvetet verkar bära med sig. Detta är intressant ur flera aspekter, dels synliggör det ytterligare hur kvinnor är indoktrinerade i att rumsligt inte ta för mycket plats men också till viss del hur kvinnokroppen ofta upplevs vara i behov av skydd (Young, 2000: 266).

2.3 Självssäkerhet och relation till den egna kroppen

Då roller derby är en fullkontaktsport är kroppen den viktigaste tillgången. Precis som i övriga samhället finns det även inom olika idrotter normer kring hur du ska se ut för att nå framgång och ses som en sann atlet. I roller derby är det dock, till skillnad från många andra sporter, inte endast en typ av kropp som är att föredra. I diskursen kring roller derby framhålls ofta att det är en sport som passar olika kroppstyper, du behöver inte passa in i en begränsad mall för att kunna utvecklas och bli duktig. Detta har även lyfts fram i materialet för den här undersökningen, nedan av Caroline och Annika:

Caroline: Oavsett hur du ser ut finns det alltid en position i laget som kommer passa dig och det tror jag är jätteviktigt.

Annika: Att alla olika kroppstyper är bra, och det är inte bara en klysha. Det finns bra saker i alla olika kroppar. Är man liten är man duktig på något och är man stor är man bra för något annat. Det finns verkligen användning för alla olika kroppstyper.

Informanterna klargör här hur alla olika kroppstyper är nödvändiga inom derbyn, något som de anser vara en viktig aspekt av sporten. Att kunna erbjuda plats för många olika kroppar och storlekar framhålls som en styrka och tycks vara en del som bidrar till den accepterande och tillåtande atmosfären som enligt informanterna präglar roller derbyn och den tillhörande kulturen.

Majoriteten av informanterna uttryckte liknande åsikter som Caroline och Annika då det gällde vad som skiljde roller derby från andra sporter. De ansåg att detta var något mycket positivt då de sällan upplever ett lika accepterande förhållningssätt till den kvinnliga kroppens utformning. Linas tankar kring detta visar dock på en komplexitet och hur ett fenomen kan uppfattas och ges helt olika betydelser hos olika personer:

Lina:[...] jag tror att folk vill gärna tro att det är så, men så är det inte, tycker jag. Jag tycker att det finns en kroppstyp som är, beroende på vilken position du har finns det några olika kroppstyper. Men vissa saker är liksom aldrig att föredra. [...] Men jag vet att det är nån slags bild som folk gärna vill projicera på derby, att det passar alla, jag håller inte alls med (skratt). Det handlar visserligen mer om vad du har i huvudet än vad du har i kroppen.

Att det finns så vitt skilda uppfattningar om roller derbyn och dess relation till olika kroppstyper är intressant, den motsägelsefulla bild som framstår här kan ge en idé om diskursens ramar och pekar på att kroppen här är något som är väldigt centralt.

Flera av de tidigare uttalandena har visat på den stärkande effekt roller derby för med sig. Bättre självförtroende och att våga ta mer plats, inte bara på banan utan även privat, är något många av informanterna har upplevt, detta kommer också att diskuteras vidare i senare kapitel. Det talas också om en förändrad relation till kroppen och en mer positiv självbild. Vad som för många upplevs stärkande kan dock få motsatt effekt hos andra, något som blir tydligt i Linas tal kring självförtroende:

Sara: *Om man tänker mer kroppsligt, har du fått en annan syn eller relation till din kropp i och med derbyn?*

Lina: Både ja och nej. Eller jag har aldrig haft såhär jättebra självbild och det har ju inte blivit bättre av derbyn, det har det absolut inte. Jag tror snarare faktiskt att det har blivit sämre, tyvärr. Väldigt många är väldigt accepterande men jag är också extremt självkritisk. [paus] Det är så mycket mer att jämföra sig med, det är så mycket... ja. Det är väldigt mycket mer kroppar än normalt, så man ser väldigt mycket mer och man jämför sig väldigt mycket mer, eller jag gör.

Till skillnad från det ökade självförtroende tidigare citat har visat på kan en i Linas uttalande se hur

samma förutsättningar istället fått motsatt effekt. Hon menar att den centrering på kroppen som hon upplever att roller derby för med sig också kan leda till att vissa istället jämför sig mer. Medan en del stärks av detta och finner det positivt upplever andra att det kan vara påfrestande. Ambivalensen som uppstår här exemplifierar hur människor hanterar saker och ting på olika sätt. Lina säger dock inte att det endast har försämrat hennes självförtroende utan ser en dubbelsidighet i det. Det finns många lager i förståelsen av detta fenomen och en kan stärkas på vissa plan utan att med nödvändighet göra det på andra.

Att normer bryts och det öppnas upp för ett mer accepterande förhållningssätt innebär inte nödvändigtvis att de försvinner helt och hållet. Butler tydliggör normers dubbelhet och hur motstånd mot en norm ofta sker i namn av en annan norm (Butler, 2006: 205f). På så sätt kan det skapas nya typer av normer inom en viss sammanslutning. I ett forum där människor tillåts att vara annorlunda och gå emot traditionella konventioner kring exempelvis kön och genus kan just detta omvandlas och ta form som en norm. Lina resonerar kring denna process i följande citat:

Lina: Även om just i Sverige, eller vissa ligor, är väldigt queerorienterade där kan det nästan bli som en slags omvänd normalisering. Är du inte queer så är det konstigt och då får du kanske inte vara med lika mycket. Men i övrigt tycker jag såhär att det är väldigt accepterande av alla och alla får plats.

Detta citat visar på en komplexitet och hur en sådan här typ av grupp kan ta uttryck och upplevas på flera olika sätt.

2.4 Förstärkt verbalitet

När informanterna talar om att ta plats så handlar det inte endast om att göra det fysiskt med sin kropp. Flera av dem menar att de genom roller derbyn även har upplevt förändringar när det gäller att verbalt våga ta mer utrymme. I de två följande citaten blir detta tydligt:

Johanna: Sen tycker jag att jag har blivit lite mer... nu är jag ganska aktiv i andra feministiska sammanhang också men från derbyn tror jag, jag har fått det här ännu mer, jag har blivit lite gapigare. För det är också en grej, när vi spelar, vi måste ju skrika till varandra för att man ska hitta varandra och veta vad man ska göra. Och det tyckte jag var svårt i början att vråla ut när man gör övningar och så att 'ska jag, nu har jag vrålat tre gånger' men ser jag något så måste jag ju skrika det. Och det tror jag att jag också har fått med mig lite, ja men att jag kan ta mer plats. Både kroppsligt och verbalt.

Annika: Man får utrymme att vara på sätt som man annars inte får vara. Man märker verkligen när det kommer nya hur de förändras. I början när man säger till dom att de ska skrika så skriker de liksom med den här ljusa tjejrösten och så säger man att 'jag hör inte skrik högre!', till slut så ändras det och de tar i och skriker högt på riktigt, på ett sätt som man annars inte får skrika på.

Både Johanna och Annika vittnar här om hur en i och med roller derbyn måste lära sig att skrika högt och våga höras mer än annars. I det senare citatet beskriver Amanda den ”ljusa tjejrösten” som många nya spelare använder i början då de behöver skrika något till sina lagkamrater. Precis som att det finns ett visst sätt tjejer rör sig på så talas det här om ett särskilt sätt att låta på. Tjejrösten skulle kunna ses som den verbala motsvarigheten till tjejkastet. Den ljusa tjejrösten är ett exempel på hur återhållen intentionalitet kan ta sig uttryck. Då Young diskuterar detta begrepp gör hon det i kroppsliga termer kring rörlighet och rörelsemönster (Young, 2000: 266f), jag anser dock att även rösten kan kopplas ihop med detta och ses som en förlängning av kroppen. Rösten används, precis som kroppen, för att uppnå ett visst mål. I det ovan nämnda citatet ger den återhållna intentionaliteten sig till känna genom den begränsning som tjejrösten här tycks innebära. Annika redogör för hur det är vanligt förekommande att nybörjare skriker men samtidigt tycks hållas tillbaka av något vilket resulterar i att de inte hörs tillräckligt bra. I Johannas berättelse kring den verbala aspekten av sporten kan en också urskilja en tendens till osäkerhet. Hon beskriver hur hon till en början hade en känsla av ”ska jag, nu har jag vrålat tre gånger”, som att hon inte riktigt ville ta den platsen men sedan blivit tvungen att lära sig att skrika mer och högre. Båda citaten kan exemplifiera hur kvinnokroppen ofta uttrycker ett ”Jag kan” och ett ”Jag kan inte” i en och samma handling vilket skapar hinder för att utföra en viss uppgift (Young, 2000: 267). Det tycks inte vara helt ovanligt att spelare till en början tvivlar på sin egen förmåga. Annika menar dock att hon många gånger tycker sig ha sett en förändring hos nya spelare, att deras sätt att skrika förändras. Detta visar sig även i Johannas citat, hon har blivit ”gapigare”, det tidigare tvivlet har så småningom försvunnit till fördel för en mer självsäker inställning som resulterat i att hon kan ta mer plats verbalt.

Att skrika högt och vara gapig framstår som något informanterna inte ser som en självklarhet, det är något de har lärt sig och blivit bättre på genom roller derbyn. Gapigheten kan, precis som mycket annat i informanternas tal, läggas till kategorin med egenskaper som inte lever upp till den betonade femininiteten utan istället bryter mot normer som rör det förväntade kvinnliga beteendet. I och med att dessa beteenden som sätts i motsats till den betonade femininiteten uppmuntras inom roller derbyn blir de här något positivt. Om en ser till hegemoniska identiteter i stort så är det generellt så att man inte tjänar på att bryta mot dessa. Du förlorar social och kulturell status då du inte lever upp till dessa mönster (Connell, 2008: 114f). Informanternas upplevelser

visar hur egenskaper som vanligtvis skulle betraktas som lägre ställda än den betonade femininiteten ges ett högre värde. Den hegemoniska ordningen ställs på ända.

2.5 Derbynamn och subversiva möjligheter

Något som lägger ytterligare en dimension till den performativa aspekten av roller derby är spelarnas derbynamn och hur dessa kan användas som en del i utmanandet av normativa genusrelationer. Alla informanterna har ett derbynamn och det är dessa som till störst del används av lagkamraterna. I derbysammanhang är det alltid dessa, eller varianter av derbynamnen, som används. Derbynamnen står även på spelarnas hjälmar. Vad dessa namn har för betydelse och funktion är varierande, för vissa är det en hjälp och lite av ett alter ego medan vissa andra endast ser det som ett smeknamn utan någon vidare innebörd. I de tre citaten nedan reflekterar Jessica, Annika och Johanna kring sina derbynamn och dess funktion:

Jessica: Jag tycker det är roligt att vi har derbynamn och liksom karaktärer. Jag tror att det kan vara lättare för en del personer då att 'ja men nu är jag min karaktär och då vågar jag mer till exempel. Som person kanske en är mer blyg och inte tar plats eller så. Så tror jag att det kan vara ett hjälpmedel för dom här personerna då 'nu är jag min karaktär, jag är jävlaranamma och fan jag kan tacklas så blodet sprutar'.

Annika: Jag kan vara jätterädd för att skada sig, ramla och bryta något men det försvinner så fort jag kommer ut på plan och är Flex. Då är det bara att köra, då är den rädslan helt borta.

Johanna: Jag tänker inte på det som att gå in i en roll men... jag känner inte att jag är en annan person om jag är Vittu eller om jag är Johanna. Men på nåt sätt så är det ändå såhär... det är svårt att förklara. Jag tycker att det är... skönt. Jag vet inte, jag gillar det namnet, jag gillar att jag... blir tilltalad på ett annat sätt med något som jag valt själv. Och jag skulle kunna välja vad som helst. Och alla blir det liksom, sen har inte alla valt namn ännu så men... a jag vet inte. Och jag gillar lite att jag har lagkamrater som kallas för Fittan och Röven och att man får skrika ut såna saker, såhär 'Fittan kommer på tre' och. För det handlar också om att man får skrika ut ord som man vanligtvis inte använder. Sen är jag väldigt pro att prata mycket om fitta och...som sagt.

Även om informanterna inte direkt relaterar till sina derbynamn som roller de spelar utan snarare som smeknamn så tycks de uppfylla en viss funktion då det gäller att agera på ett visst sätt. Det är på plan, när de är Cherry Fuck, Rollosaurus Flex och Voi Vittu, som de tillåts vara

på ett sätt som skiljer sig från den traditionella synen på kvinnan. I Annikas uttalande blir det tydligt att hennes derbynamn är en hjälp i frambringandet av ett visst självförtroende. Hon upplever att den rädsla hon ibland kan känna försvinner då hon går ut på planen och ”är Flex”. Även Jessica påpekar hur hon tror att derbynamnen kan vara ett stöd för att våga mer.

I informanternas tal om roller derby kan en genom Butlers teorier kring performativitet se hur det här finns subversiva möjligheter. Derbynamnen är en viktig del i detta. När Butler talar om de performativa handlingarnas utmanande potential så gör hon det med drag, samt butch och femme som exempel. Dessa parodiska identiteter menar hon kan synliggöra det konstruerade och visa på hur vi faktiskt aktivt *gör* genus (Butler, 2007: 215ff). Informanternas derbynamn och hur dem i samband med dessa uttrycker sig kan sägas avslöja just detta. Informanterna talar om sina derbynamn och ”derbyjag” som något de *är*, även om de är tätt sammankopplade med den privata personan så talas de om som ett speciellt sätt att vara. I Annikas citat blir det särskilt tydligt att hon aktivt tillägnar sig särskilda egenskaper då hon är Flex. I och med derbynamnen konstruerar spelarna nya alternativa identiteter vilket kan sägas illustrera den myt om ursprunglighet som Butler talar om (Butler, 2007: 217).

En annan aspekt av derbynamnen som är intressant är de kopplingar till våld och/eller sexualitet som är vanligt förekommande. Johanna, vars egna derbynamn Voi Vittu är finska för Fy Fittan, talar i ett tidigare citat om hon hur tycker att det är skönt att hon har lagkamrater som kallas för Fittan och Röven. I samband med detta sa hon även att ”[...] jag tycker att det är viktigt att återerövra fittan som ord” och menade att det är ett negativt laddat ord som behöver tas tillbaka. Det är inte alltid derbynamnen har den här typen av anspelningar, många gånger är det en ordlek med spelarens vanliga namn eller något karaktärsdrag, Linas namn Obnoxious Li är ett exempel på detta. Det en kan se är dock att derbynamnen inte helt sällan innehåller något som på ett sätt har en negativ klang i relation till kvinnor och femininitet enligt den allmänna uppfattningen. Att vara en fitta uppfattas av de allra flesta som något negativt och används till stor del som ett skällsord. Att beskrivas som avskyvärd eller odräglig, vilket är den svenska innebörden av obnoxious, är inte heller något som tillskrivs särskilt högt värde, än mindre om du är kvinna och besitter dessa egenskaper. Genom att ta den här typen av ord och använda dem i en kontext där de ges en positiv innebörd, samt kopplas ihop med exempelvis styrka, självsäkerhet och andra egenskaper spelarna antar då de är sina derbyjag kan de ges en annan innebörd.

Lisa: [...] jag gillar att det inte är en vanlig sport, jag gillar att det finns och att det får va här. Vi har liksom, en av mina kompisar i Malmö kallas Fist Fucker, en av tjejerna i vårt lag gillar 80-tals och 90-tals musik och döpte sig själv till The Final Cunt Down och kallas för Fittan och jag

tycker att det är helt okej, jag tycker att det är gött. Och det är många som tycker att det är lite problematiskt. Men... jag tycker att det är gött, jag tycker att det finns plats för det.

Precis som Lisa uppmärksammar så kan användandet av den här typen av ord uppfattas som problematiska. Och visst finns det en problematik i ord som använts för att nedvärdera kvinnor men kontexten är i detta sammanhang också avgörande och det kan ses som en strategi för att ta tillbaka ord som givits en negativ laddning. Den här typen av derbynamn kan fungera reformerande och återta stigmatiserade typer av feminiteter som använts för att kontrollera kvinnor som utmanar den rådande genusordningen (Finley, 2010: 377). På ett sätt kan dessa typer av derbynamn också sägas parodisera och leka med föreställningar kring feminitet och kvinnor. Detta kan vara ett effektivt sätt att synliggöra normer då parodiska identiteter kan fungera avslöjande (Butler, 2007: 215ff).

Dessa namn ihop med det som de faktiskt gör då de spelar, hur de betar sig och hur de använder sina kroppar, kan beskrivas som deformationer av den kvinnliga rollen. En ny typ av feminitet presenteras och informanterna kan sägas konstruera nya typer av identiteter. Nedanstående citat av Caroline säger även det något om hur derbyn kan fungera som ett utmanande av fasta kategorier och identiteter:

Caroline: [...] jag hoppas att folk kan tänka till lite när de lär känna oss bakom, som sagt att det är småbarnsmorsor och sjuksköterskor och ganska traditionellt kvinnliga yrken, eller sysselsättningar, så hoppas jag att dom kanske kan tänka till att den där tjejen som var så jävla cool på banan som slog folk så in i, så dom bara drutta om kull, ja men det är hon som går hem sen och lägger sina tre barn.

Här tydliggörs ytterligare hur spelarna kan anta en roll som skiljer sig från den privata och hur detta kan synliggöra att identiteter och kategorier inte nödvändigtvis är något fast eller varaktigt.

Derbynamnen och vad som kanske till en början var mer av en roll, som hjälpte till att bryta mot vissa normer, verkar med tiden allt mer ha integrerats i informanternas privata personer. Detta hänger ihop med tidigare citat där derbyns påverkan på privatlivet diskuterats. Lisas svar på om hennes derbyjag fungerar som en roll eller känsla hon går in i vid spel är ett bra exempel på detta:

Lisa: Det finns nog ett stort fokus men... men jag är ju fortfarande jag. Men det är möjligt att det finns, det finns säkert folk som verkligen går in i ett mode... jag vet inte fight... det gör det säkert. Men absolut, men det kanske är mer än så... alltså det har ju färgat av sig på resten av livet, att jag har blivit mycket tuffare, att jag är mycket tuffare på plan än jag varit innan och det

har börjat färga av sig liksom.

Genom derbynamnen verkar informanterna ges tillåtelse att leva ut vissa sidor av sig själva som kanske redan finns där men som inte får så mycket utrymme annars. Flera av informanterna talar om sina derbynamn som att de fortfarande är sig själva men antyder ändå att det finns något befriande i det, att de vågar mer och kan vara tuffare.

2.6 Roller derby som kvinnlig plattform

Utmärkande för roller derby är, vilket tidigare nämnts, att det är en sport organiserad av och för kvinnor. Det ska inte beskrivas som helt separatistiskt då män är välkomna men att det är en kvinnlig sport är av stor betydelse och något som värderas högt. Den moderna roller derbys historia och uppkomst bidrar till att det ofta kopplas samman med och beskrivs som en feministisk rörelse och sport. Detta är dock något som det råder delade meningar om hos mina informanter. Några av dem talar om sporten som självklart feministisk medan andra är mer försiktiga med detta och anser att roller derby inte har något med politik att göra. Oavsett vilket blir det tydligt i deras tal att de alla värdesätter det faktum att det endast är kvinnliga spelare. De anser alla att detta är en viktig del som de vill främja och det tycks utgöra kärnan i mycket av deras upplevelser av sitt deltagande.

Att det bara är kvinnor som deltar har för flera av informanterna varit en av anledningarna till varför de fått upp intresse för roller derby. Några av dem har förklarat att de aldrig tidigare haft något direkt intresse för sport eller varit intresserade av att idrotta men att roller derbyn erbjudit något annorlunda. Jessica tror att det är just kvinnoaspekten som många lockas av då det bland annat var det som gjorde att hon själv ville börja:

Jessica: Men det var coolt, det var bara brudar. Det såg så himla roligt ut, det verka va så himla rolig värld. Ja men det var nog mycket att det var bara brudar, skapat för kvinnor av kvinnor. Och det såg såhär girl powerigt ut också.

Även i Johannas berättelse om första gången hon var på ett roller derbybout är det tydligt att kvinnan som norm har en viktig och avgörande roll för hennes upplevelse:

Johanna: [...] det blev nästan lite såhär idolgrej, på ett sätt som jag ganska sällan upplever inom kvinnoidrott. Och jag gillade lite att männen som var med var liksom bificurer, dom var domare eller funktionärer och det var liksom kvinnliga idrottsutövare som var i fokus. Och även om det var liksom, till viss del är det ju lite såhär showaktigt, eller inte show men lite mer

såhär, man blir ändå presenterade med spelarnamn och en del har sminkningar och sådär, så är det ändå en så jäkla tuff sport. Så det är liksom på riktigt fast... men för mig kändes det som en feministisk utopi när jag klev in i den här hallen.

Johanna anser att männens roll som bifigurer är positiv och uppskattar att kvinnliga idrottsutövare för en gång skull får vara i fokus. Idrottsutövande och att vara ”sportig” är något som traditionellt sett varit en viktig del i manifesterandet av manlighet. Idrotten och dess tillhörande kultur kan på det stora hela sägas vara en maskulin arena. Även då kvinnor är fullt accepterade och tillåts vara en del av denna arena så måste de förhålla sig till konventionella föreställningar kring kön och genus, dessa är fortfarande avgörande för hur den kvinnliga atleten uppfattas, både av sin omgivning och av sig själv (Choi, 2000: 6ff). Med kvinnan som norm särskiljer sig roller derbyn från merparten av organiserade idrotter vilket citaten ovan visar har en avgörande betydelse för informanterna. Precis som flera av deras uttalanden vittnar om, både i detta och tidigare kapitel, innebär det att de inte på samma sätt tvingas förhålla sig till de genusstrukturer som annars är så vanligt förekommande inom den sportsliga arenan och samhället i stort. Detta för med sig en befrielse från den traditionella synen på den idrottande kvinnan och de ideal som styr henne. Hur hon uppfattas behöver inte styras av- eller relateras till män. Informanterna talar om detta som något befriande, stärkande och utvecklande. Detta innebär dock inte att roller derby är en frizon från ideal och normer vilket diskuterades i föregående kapitel, något som är viktigt att belysa.

Flera av informanterna har uttryckt en lättnad över att det i princip inte är några män inblandade och tycker att det är skönt att få vara för sig själva:

Lina: På ett sätt är det väldigt skönt att det inte är män med. [...] Men det känns som att genom att ta bort männen från vår yta så att säga så känns det som att vi kan utvecklas som kvinnor, annars blir det så jävla lätt att man faller tillbaka i det här att man gör nånting för deras skull eller för att 'jag ska va snygg', eller du vet. Och då utvecklas man inte så som man skulle kunna göra utan, om man tar bort det elementet. Tror jag.

Roller derbys ”av och för kvinnor” har flera dimensioner och tycks vara viktigt på många olika plan. Dels är det som Lina ovan påpekar, att ett uteslutande av män tillåter deltagarna att utvecklas mer som kvinnor utan att behöva relateras till män som så ofta annars. En annan aspekt är den att själva driva och styra sin egen organisation (utan inblandning av män) som både Caroline och Johanna lyfter fram:

Caroline: Roller derby handlar ju om, det är ju en gör det själv-rörelse liksom, det ska komma ur ett jävlaranamma, att vi fixar det här liksom. ... Och jag hoppas att det... att det präglar folk

också som är i föreningen, att man får lite mer sån känsla om sig själv också att 'bannemig det här klarar vi'. [...] Jag tror att vi stärker varandra väldigt mycket. Just det här att det är vi som får föreningen att rulla.

Johanna: För mig är det väldigt mycket såhär en Do It Yourself, brudar gör saker tillsammans, vi lär av varandra, vi tränar varandra. Vi sitter liksom på kompetensen, eller vi lär oss det vi behöver för att kunna. Och det är en sport där normen är kvinnliga utövare, det tycker jag är jävligt skönt och jävligt politiskt.

Att själva få ”föreningen att rulla”, som Caroline uttrycker det, är en del i hur informanterna upplever roller derbyn som stärkande. Viljan att själva organisera och driva föreningen utan inblandning från män kan också ses som en strategi för att undvika den styrning som ofta leder till kvinnlig underordning (Beaver, 2012: 43). Genom att själva sitta på kompetensen och lära sig det som är nödvändigt behöver de inte förlita sig på män vilket tycks stärka informanternas självkänsla. Att tillsammans skapa och driva något har informanterna också lyft fram som en viktig del som bidrar till en särskild gemenskap. Denna gemenskap i kombination med att det är en majoritet av kvinnor tycks leda till en öppenhet och bidrar till att skapa ett forum där informanterna känner att de kan vara precis som de är eller vill vara. Flera av informanterna beskriver derbyn som en plats där en kan vara och göra saker för sin egen skull. Många har också pratat om att de kan komma som de är, svettiga och äckliga och se ut hur de vill. Caroline berättade att detta vid en föreningshelg, då värdegrund och så vidare diskuterades, kom fram som något av det viktigaste:

Caroline: Det som var det största var att folk känner att dom får se ut precis hur dom vill. Och dom får komma precis som dom vill och ingen bryr sig. Och det gör vi ju inte. Och det kanske är, tror jag också att det är på grund av att det bara är tjejer och vi stärker varandra på ett sätt att det är... ja men vi tycker om dig fastän du inte har duschat på en vecka liksom. Det är lugnt.

Här blir det tydligt att roller derbyn för många ses som ett accepterande forum där en är fri från den objektsroll som kvinnor ofta tvingas inta. Caroline tror att det faktum att de bara är tjejer kan bidra till att skapa denna tillåtande miljö. Detta kan relateras till Youngs teori om hur kvinnans roll som objekt leder till ett visst feminint beteende och uttryck. Det är inte ovanligt att de granskande blickar som ofta förföljer kvinnor och deras kroppar leder till ett distanserat och självmedvetet förhållande till kroppen (Young, 2000: 275). I informanternas tal tycks det som att roller derbyn till viss del minskar, åtminstone hos vissa, denna hållning till den egna kroppen. Det ska dock inte förenklas genom att beskrivas som att kvinnan blir fri från rollen som objekt i och med frånvaron av det manliga könet, detta är att förutsätta den heterosexuella normen. Kvinnor kan likväl vara objekt

inför varandra.

Även i tidigare citat står det klart att informanterna till stor del upplever roller derbyn som en plats där de kan vara, se ut och bete sig som de vill. Även då inte alla har samma erfarenhet och upplevelse av detta så talas det om en öppenhet där det finns mer än ett sätt för kroppen att se ut. Lina som till skillnad från övriga informanter pekade på en omvänd normalisering menade, trots att hon upplevde ett sämre självförtroende, att det finns en stor öppenhet inom derbyn. Det talas också om hur flera av dem känner att de inte behöver vara snygga för någon annan utan att de kan göra saker för sin egen skull.

Flera av informanterna har uttryckt att de upplever att det finns ett behov av den här typen av forum för kvinnor och tror att det är därför populariteten ökat så markant. Att roller derbyn växt till den storlek den är idag i Sverige på så kort tid är om inte annat en indikator på detta.

3 Avslutande diskussion

Genom intervjuer med sex kvinnor som alla är aktiva i laget Gothenburg Roller Derby har jag undersökt den kvinnodominerade sporten roller derby och dess eventuella möjlighet att fungera som feministisk strategi. Fokus har legat på att undersöka om och i så fall hur sporten kan fungera utmanande av rådande genusrelationer. Genom att titta närmare på informanternas tal kring hur de upplever sitt deltagande och vad de får ut av det, har jag även kunnat undersöka huruvida roller derby kan sägas erbjuda alternativa sätt att göra femininitet. Med genusvetenskapliga teorier som behandlar kropp och rum i förhållande till femininitet har jag belyst sportens performativa aspekter och subversiva potential.

Med avstamp i diskursanalysens tankar kring hur språket är avgörande för människors skapande och förståelse av världen har jag analyserat informanternas uttalanden. Något som blir tydligt i analysen är att kroppen är central i diskursen kring roller derby. Informanterna upplever att de genom roller derbyn ges möjlighet att använda sina kroppar på ett sätt som många gånger kan sägas bryta mot traditionella konventioner kring hur kvinnor ska röra sig och bete sig. Sättet de använder kroppen på då de spelar kan sägas utmana den betonade femininiteten, den femininitet som i vårt samhälle tillskrivs högst värde och som understödjer underordningen av kvinnor. Genom att få vara fysiska, starka och högljudda har informanterna börjat se på sina kroppar på ett annat sätt. De har fått bättre självförtroende och kan ta mer plats nu än tidigare. Detta visar sig inte bara då de är på banan utan har följt med flera av informanterna till deras vardag, de vågar ta mer plats även privat och i offentliga sammanhang, både kroppsligt och verbalt. Informanternas tal kring kropp och att ta plats visar också tydligt hur kvinnokroppen ofta tycks begränsas av osynliga

rumsliga gränser, dessa har dock uppmärksammats och blivit möjliga att passera genom derbyn.

Då de som kvinnor uppmuntras att vara hårdhänta, starka och fysiska anser de att roller derbyn utmanar normer kring femininitet och hur en som kvinna förväntas bete sig. Att de inte behöver vara "undergivna och gulliga" som Lisa påpekar upplevs befriande och stärkande. Roller derbyn kan på så sätt enligt informanternas tal sägas erbjuda ett alternativ sätt att göra femininitet på.

Sportens performativa aspekt synliggörs då informanterna i spelet tillskriver sig egenskaper som vanligtvis skulle sägas tillhöra den hegemoniska maskuliniteten. Roller derbyn kan beskrivas som ett förkroppsligande som trotsar normativa förväntningar och avslöjar på så sätt genus som en konstruktion. Ytterligare ett lager läggs till den performativa aspekten av sporten i och med de derbynamn som spelarna antar. Dessa kan fungera som verktyg för att ta tillbaka ord som getts en negativ innebörd då de kopplas till kvinnor och femininitet. Vissa ser sina derbynamn som ett slags alter ego och upplever att de har en stärkande funktion då de vågar mer och kan göra saker när de "är" sina derbyjag som de inte annars kan.

Ett starkt självförtroende är något som många av informanterna upplevt och de anser att roller derbyn har en stärkande funktion på flera plan. Uttalanden kring detta är dock inte helt entydiga och det framgår att det som fungerar stärkande för vissa kan resultera i det motsatta för vissa andra. Hur saker och ting upplevs är individbundet och medan många upplever att den accepterande synen på kroppar har gett dem en positivare självbild vittnar andra om hur de istället har börjat jämföra sig mer, men utifrån nya ideal. En omvänd normalisering uppmärksammas här.

Det som skiljer roller derby från mycket annan organiserad idrott är att kvinnan är norm. Detta är av stor betydelse för informanterna, flera beskriver just detta som en anledning till att de blivit intresserade av sporten. Att kunna vara och verka i ett forum där de inte behöver förhålla sig till män beskrivs som befriande och är en viktig aspekt som de anser vara viktig att bevara. Att som kvinnor själva driva sin egen organisation är också något som upplevs stärkande och skapar en särskild gemenskap bland deltagarna. Öppenhet och acceptans tycks enligt informanternas tal vara utmärkande och leder till att de kan vara precis som de är vilket värdesätts högt.

Roller derby har inte en uttalad koppling till feminism eller feministisk politik, huruvida det ses som feministiskt eller inte varierar bland informanterna. Sportens gör det själv-aspekt och dess möjlighet för kvinnor att tillsammans organisera sig och skapa ett utrymme som de själva har kontroll över anser jag dock på många sätt kunna beskrivas som just feministiskt. Mycket i informanternas tal tyder också på att de på många plan stärks genom sitt deltagande i roller derby vilket också skulle kunna ses som en del i en feministisk strategi. Det som tas upp i den här undersökningen gäller dock bara de sex informanter som deltagit och kan alltså inte sägas utgöra någon definitiv sanning kring roller derby och dess funktion.

Som jag nämnde i inledningskapitlet så är roller derby en relativt vit sport, vilket gör att en vidare diskussion kring etnicitet i förhållande till sporten hade varit intressant. Gothenburg Roller Derby i sig består inte endast av personer som skulle falla inom kategorin ”vit kvinna” men det är en övervägande majoritet. Överrepresentationen av vita kvinnor i den här studien kan ses som en reflektion av den etniska spridningen inom sporten i stort. Hur den etniska spridningen inom svensk roller derby ser ut exakt är dock inget jag vill uttala mig om då jag inte har satt mig in tillräckligt i denna fråga. Min subjektiva uppfattning efter att ha letat mig runt på diverse svenska lags hemsidor, samt observerat vid en av Gothenburg Roller Derbys träningar är dock att det är en till stor del vit sport. Studier som gjorts i USA visar också att det finns en brist på just etnisk mångfald inom roller derby i stort (Beaver, 2012: 32). Eftersom det dessutom är informanterna som anmält sitt intresse att delta i denna undersökning har jag inte kunnat påverka den etniska spridningen, att endast intervjua personer med västerländsk bakgrund har alltså inte varit något medvetet val från min sida.

En annan aspekt som jag inte behandlat alls i min undersökning men som jag anser skulle vara av intresse är den kring klass. Roller derby är materialsport som kräver dyr utrustning, rullskridskor, hjälmar och diverse skydd. Eftersom sporten än så länge är så pass liten innebär det också att lagen får resa en hel del för att spela matcher, inte bara inom Sverige. Informanterna i den här undersökningen har alla dessutom någon typ av akademisk bakgrund. Detta är intressant då en funderar över vilka som egentligen har möjlighet att delta i sporten. Att jag inte tagit upp det i den här undersökningen beror till stor del på tidsbrist och omfång.

Något jag tänkt på under tiden studien pågått är att det hade varit intressant att titta närmare på hur roller derby beskrivs i media och vilken plats den får, eller inte får, där. Flera av informanterna har under intervjuerna tagit upp hur de anser att det är en schablonartad, ofta väldigt klichéaktig bild av rollerderbyspelare som visas upp de få gånger de får medial uppmärksamhet. ”Sjuksköterska på dagen, tuff och tacklande roller derbybrud på kvällen” - historien har skrivits många gånger och en av mina informanter beskriver det som slapp journalistik (intervju Annika, 20130214). En annan del i detta är att de ofta hamnar på nöjessidorna istället för sportsidorna. Detta är något som hade varit intressant att forska vidare kring.

Källförteckning

Tryckta källor

- Austin, John Langshaw, 1975 (2:a upplagan), red. Urmson, J.O. & Sbisà, Marina: *How to do things with words*. Cambridge: Harvard University Press
- Beaver, Travis D., 2012: 'By the Skaters, for the Skaters' *The DIY Ethos of the Roller Derby Revival*, *Journal of Sport and Social Issues* 2012, 36: 25-49
<http://jss.sagepub.com/content/36/1/25> (hämtad 20130227)
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina, 2005: *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB
- Butler, Judith, 2007: *Genustrubbel – feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB
- Butler, Judith, 2006: *Genus Ogjort – kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Börjesson, Mats och Palmblad, Eva, 2007: *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber AB
- Choi, Precilla Y.L., 2000: *Femininity and the Physically Active Woman*. London: Routledge
- Connell, R. W., 1987: *Gender and Power*. Cambridge: Polity Press
- Connell, R. W., 2008: *Maskuliniteter*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos
- Connell, R. W. Och Messerschmidt, James W, 2005: *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*. *Gender and Society*, 2005, 19: 829-859
<http://gas.sagepub.com/content/19/6/829> (hämtad 20130219)
- Finley, Nancy J., 2010: *Skating Femininity: Gender Maneuvering in Women's Roller Derby*, *Journal of Contemporary Ethnography*, 2010, 39: 359 - 387

<http://jce.sagepub.com/content/39/4/359> (hämtad 20130210)

Lykke, Nina, 2009: *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber AB.

Murray, Megan, Geneva, 2012: *The Unladylike Ladies of Roller Derby?: How Spectators, Players and Derby Wives Do and Redo Gender and Heteronormativity in All-Female Roller Derby*.

University of York

http://etheses.whiterose.ac.uk/2327/7/The_Unladylike_Ladies_of_Roller_Derby.pdf (hämtad 20130125)

Thomsson, Heléne, 2010: *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB

Young, Iris, Marion, 2000: *Att kasta tjejkast*. Stockholm: Bokförlaget Atlas

Otryckta källor

Texas Rollergirls – About. 2013: <http://www.texasrollergirls.org/about/> (hämtat 20130224)

WFTDA – Women's Flat Track Derby Association – History. 2012: <http://wftda.com/history> (hämtat 20130221)

WFTDA – Women's Flat Track Derby Association – Join. 2012: <http://wftda.com/join> (hämtat 20130222)

Svenska Skridskoförbundet – Skridskokronika/historik. 2013: <http://iof3.idrottonline.se/SvenskaSkridskoforbundet/SvenskaSkridskoforbundet/OmSkridskoforbundet/Skridskokronikahistorik/> (hämtat 20130310)

Bilaga 1

Mall för intervju

Övergripande teman

- Bakgrund
- Kropp och femininitet
- Derbynamn, karaktärer och kläder
- Organisering och feminism

Frågor

- Hur upplever du ditt deltagande, vad får du ut av att spela roller derby?
- Hur har det påverkat dig? Har det påverkat dig privat?
- Vad skulle du säga skiljer roller derby från andra sporter?
- Vad i roller derby är det du lockas av?
- Upplever du att roller derby kan vara ett utrymme där kvinnor kan bli stärkta?
- Vad tänker du om det aggressiva/våldsamma som kännetecknar roller derby, i relation till femininitet?
- Varför tror du att intresset för sporten ökat så mycket det senaste?